

TYT

TÜRKÇE

Konu Anlatımı

Mikro Konu Anlatımı ✓

Mikro Konu Testleri ✓

Soru Çözüm Videolu ✓

Akıllı Tahtaya Uyumlu ✓

Soru Sayısı: 747

Zafer Yaz (Editör)

Yükseköğretim
Kurumları
Sınavı'na (YKS)
Uygun

○ **OKYANUS BASIM YAYIN TİCARET A.Ş.**

Eski Turgut Özal Caddesi No:22/101 34490 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 572 20 00 Fax: (0212) 572 19 49
www.okyanusokulkitap.com www.akilliogretim.com

○ Akademik Yönetmen
Mehmet Şirin Bulut

○ Yayın Editörü
Yasemin Güloğlu

○ Ders Editörü
Taner Sümer

○ Soru Çözüm Videoları: **Sermin Çetin**

○ Dizgi ve Grafik
Okyanus Yayıncılık Dizgi Servisi (T. K.)

○ Kapak Tasarım
Türk Mutfağı

○ Baskı Cilt
Umut Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter/Güngören/İSTANBUL

○ Yayıncı Sertifika No : **27397**
Matbaa Sertifika No: **22826**

○ ISBN: **978-605-7832-49-8**

○ İstanbul

Bu eserin her hakkı saklı olup tüm hakları Okyanus Basım Yayın Ticaret Anonim Şirketine aittir. Kısmen de olsa alıntı yapılamaz, metin ve soruları aynen veya değiştirilerek elektronik, mekanik, fotokopi ya da başka türlü bir sistemle çoğaltılamaz, depolanamaz.

Ön Söz

Neden ICEBERG?

ICEBERG; okyanuslarda deniz akıntıları ve rüzgârlarla sürüklenerek yüzen büyük buz kütesidir. **ICEBERG**'in suyun üzerinde bulunan %10'luk kısmını destekleyen ve görünmesini sağlayan, suyun altındaki ve görünmeyen %90'lık kısmıdır. Bu kitabı hazırlarken **ICEBERG**'in görünmeyen kısmının görünen kısmına olan bu katkısından biz de etkilendik.

Elinizdeki kitabı, mikro konulara bölerek hazırladık. Her mikro konuyu ayrıntılı bir şekilde, etkili ve yalın bir dille sizlere sunmaya çalıştık. Ünite sonlarında üniteyi tarayan Ünite Testlerine yer verdik. Kitabımızı konu anlatım kitabından öteye taşıyarak çözmekte zorlandığınız soru tiplerinin stratejilerini öğrenebileceğiniz çözüm videolarıyla görünmeyen bir kısım oluşturduk.

Millî Eğitim Bakanlığının uygulamaya koyduğu yeni öğretim programlarına uymakla birlikte ÖSYM'nin son yıllarda sorduğu soruları inceleyerek hazırladığımız kitaplarımızla, siz değerli öğrencilerimizin yükünü hafifleterek öğrenmenizi kolaylaştırmayı ve bunu kalıcı hâle getirmeyi amaçladık. Ayrıca Konu Anlatım Videolu **ICEBERG Soru Bankalarımızı** da tavsiye ederiz.

Uzman yazarımız tarafından büyük bir özveriyle hazırlanan **TYT ICEBERG Türkçe Konu Anlatımı** kitabının, sizlere yararlı olacağına ve başarı yolunda hızlı ilerlemenizi sağlayacağına gönülden inanıyoruz.

İhtiyaç duyduğunuz her an **Soru Çözüm Videolarıyla 7/24** yanınızdayız.

Başarılar ve verimli çalışmalar diliyoruz.

Akademik Yönetmen
Mehmet Şirin Bulut

Yazarın Sana Mesajı Var

Sevgili Öğrencimiz,

Elindeki TYT ICEBERG Türkçe Konu Anlatımı kitabının üniversiteye hazırlık çalışmalarında sana yararlı olacağına inanıyorum.

Bu kitap;

- ÖSYM tarzına uygun dil ve anlatımı dikkate alması yönüyle,
  - Hem MEB müfredatı hem ÖSYM tarzı içeriği yönüyle,
  - Konuları mikro konulara bölüp anlaşılır ve özlü açıklamalarıyla,
  - Konuları ilgili ÖSYM'nin sorularındaki püf noktalarını izah etmesiyle,
  - Konu sonunda kolaydan zora doğru sıralanan sorularla,
  - Türkçenin en güzel metinlerini sizlere okutup çözdürmekle seni sınavlara en iyi şekilde hazırlayacak ve kısa sürede seni Türkçe sorularını doğru ve hızlı çözen biri hâline getirecektir.
- Türkçe, sınavlarda ağırlığı en fazla olan derslerden biridir. Bu derste başarılı olman için şu an her şey senin elinde. Gireceğin sınavda başarılı olman ve sağlıklı bir ömür geçirmen dileklerimizle.

TYT ICEBERG Türkçe Konu Anlatımı kitabını,

- **29 Mikro Konuya** bölerek hazırladım.
- **Mikro Konu Anlatımları** sayesinde konuları detaylı bir şekilde sizlere sundum.
- **Testler** ile her mikro konunun sonunda sorulara yer verdim.
- **Soru Çözüm Videolarıyla** testlerde çözemediğiniz soruların çözümüne ulaşmanızı sağladım.

Hayat boyu başarılar ve mutluluklar dilerim.

Zafer Yaz (Editör)

İÇİNDEKİLER

ÜNİTE 1	SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK ÖBEKLERİNDE ANLAM	7 - 44
	1. Mikro Konu: Sözcük Anlamı	8
	2. Mikro Konu: Sözcük Öbeğinde Anlam - Deyim, Atasözü	30
ÜNİTE 2	CÜMLEDE ANLAM	45 - 98
	3. Mikro Konu: Cümlede Kavramlar	46
	4. Mikro Konu: Cümleden Çıkarılabilecek Kesin Yargı - Cümle Oluşturma - Cümlede Boşluk Doldurma	72
	5. Mikro Konu: Cümle Yorumu	82
ÜNİTE 3	ANLATIM BİÇİMLERİ VE DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI	99 - 116
	6. Mikro Konu: Anlatım Biçimleri ve Düşünceyi Geliştirme Yolları	100
ÜNİTE 4	PARAGRAF	117 - 166
	7. Mikro Konu: Giriş Cümlesini Bulma - Paragrafı İkiye Bölme - Akışı Bozan Cümleyi Bulma - Paragrafta Düşünce Akışı	120
	8. Mikro Konu: Paragrafta Cümlelerin Yerini Değiştirme - Paragrafta Sorulara Karşılık Bulma - Paragrafa Cümle Yerleştirme - Paragraftaki Boşluğa Cümle Yerleştirme	128
	9. Mikro Konu: Paragrafın Sonuna Cümle Yerleştirme - Paragraf Oluşturma - Paragraf Oluşturmada Cümlelerin Sırasını Belirleme	136
	10. Mikro Konu: Paragrafta Ana Düşünce - Konu - Başlık	142
	11. Mikro Konu: Paragrafta Yardımcı Düşünce - Paragrafa Bağlı Çoklu Sorular	154
ÜNİTE 5	SÖZCÜK TÜRLERİ	167 - 204
	12. Mikro Konu: İsim (Ad) - Zamir (Adıl)	169
	13. Mikro Konu: Sıfat (Ön Ad) - Zarf (Belirteç)	176
	14. Mikro Konu: Edat (İlgeç) - Bağlaç - Ünlem	186
	15. Mikro Konu: Tamlamalar	196

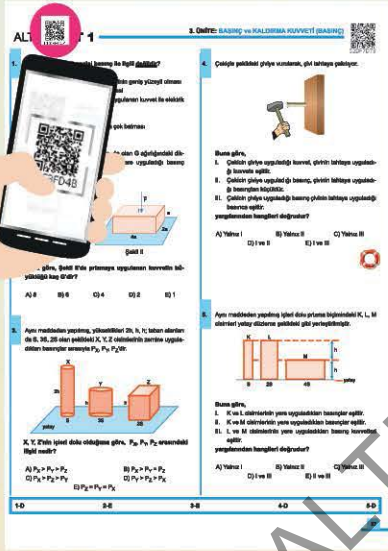
ÜNİTE 6	FİİL (EYLEM)	205- 230
	16. Mikro Konu: Fiilde Anlam - Kip - Şahıs - Fiilde Zaman Kayması - Birleşik Çekimli Eylem - Ek Eylem	206
	17. Mikro Konu: Fiilde Yapı	218
	18. Mikro Konu: Fiilimsiler (Eylemsiler).....	224
ÜNİTE 7	EKLER / SÖZCÜKTE YAPI	231 - 256
	19. Mikro Konu: Kök Bakımından Sözcükler - Çekim Ekleri - Yapım Ekleri.....	232
	20. Mikro Konu: Yapısına Göre Sözcükler	244
	21. Mikro Konu: Sözcük Grupları	252
ÜNİTE 8	CÜMLENİN ÖGELERİ	257 - 274
	22. Mikro Konu: Cümlenin Ögeleri	258
ÜNİTE 9	FİİL (EYLEM) ÇATISI	275 - 286
	23. Mikro Konu: Nesnesine Göre Fiiller - Öznesine Göre Fiiller	276
ÜNİTE 10	CÜMLE ÇEŞİTLERİ	287 - 302
	24. Mikro Konu: Cümle Çeşitleri	288
ÜNİTE 11	ANLATIM BOZUKLUĞU	303 - 328
	25. Mikro Konu: Anlam Düzeyinde	306
	26. Mikro Konu: Dil Bilgisi Düzeyinde	316
ÜNİTE 12	SES BİLGİSİ	329 - 342
	27. Mikro Konu: Ünlülerle İlgili Ses Olayları - Ünsüzlerle İlgili Ses Olayları.....	330
ÜNİTE 13	YAZIM KURALLARI	343 - 356
	28. Mikro Konu: Yazım Kuralları	344
ÜNİTE 14	NOKTALAMA İŞARETLERİ	357 - 368
	29. Mikro Konu: Noktalama İşaretleri	358

TÜRKİYE'NİN EN ÇOK ZİYARET EDİLEN VIDEOLU ÇÖZÜM PLATFORMU!

Soru Bankalarında Takıldığın Her Soru İçin
200.000'i Aşkın Videolu Çözümle 7/24 Yanındayız.

www.akilliogretim.com

Videolu Çözümlere Nasıl Ulaşılr?

- * Okyanus Video Çözüm uygulamasını telefonunuza veya tabletinize Google Play veya App Store üzerinden ücretsiz indirin. Uygulama ile ilgili karekodu taratın.
- * İsterseniz www.akilliogretim.com internet sitemizde bulunan arama çubuğuna karekodun altındaki sayısal kodu girerek de çözüm videolarına ulaşabilirsiniz.

Öğretmenlerimizin Ücretsiz Örnek Kitap Talepleri İçin

ÖĞRETMEN ODASI

Giriş İçin QR Kodu Okutun

ÜNİTE 1

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK ÖBEKLERİNDE ANLAM

MİKRO KONULAR

1. Mikro Konu: Sözcük Anlamı
2. Mikro Konu: Sözcük Öbeğinde Anlam - Deyim, Atasözü

1. Mikro Konu:

SÖZCÜK ANLAMI

Sözcük (kelime), dilin anlamlı en küçük parçasıdır ayrıca sözcük tek başına kullanılabilen ses veya sesler topluluğudur. En önemlisi ise sözcükler kullanıldığı yere göre farklı anlamlar kazanan harfler topluluğudur. **Örneğin**, "Ağaçlar, kuşların sığınağıdır." cümlesinde hem seslerden oluşan bir yapı hem de bu seslerin oluşturduğu bir kavram alanı vardır. Yani; ağaçlar, kuşlar, sığınak sözcüklerinin taşıdığı anlam evreni bu cümlede oluşan yargıyla ilgilidir. Sözcüklerin zihinde oluşturduğu olay ve olgular şöyledir:

Ağaç: Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.

Ağaçlar, doğanın oksijen deposu, kuşların evidir.

Kuş: Yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.

Sığınak: Yağmur, güneş veya çeşitli tehlikelerden korunmak için sığınılacak yer, melce.

Kuşlar, yumurtalarını yuvalarında muhafaza eder.

Yukarıdaki üç sözcüğün anlamının zihnimizde belirmediğini görüyoruz. Yani zihnimiz bu sözcükleri kavramış oluyor çünkü **kavram**, bir varlığın veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımıdır.

Örnek:

Ağaç sözcüğü ile zihnimizdeki bir ağacın genel tasarımı kavramlaştırılır. Yani binlerce ağaç içinden çam ağacının kavramlaştırılması gibi.

Kuş sözcüğü ile zihnimizdeki bir kuşun örneğin serçe kuşunun kavramlaştırılması gibi. Bu iki sözcüğün zihnimizdeki kavram haritasındaki yerinin bir başka boyuta taşınması da söz konusudur. İşte tam bu aşamada "imge" karşımıza çıkar.

İmge: Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi arzulanan şey, hayal, hülya anlamına gelir ve genellikle şairler, sözcüğün imge yönünden çok faydalanır.

Örnek:

"Soğuk bir günde kuşların ağaç dallarında bir annenin evladını yumuşak bir yataktaki sarıp sarmalaması gibi kanatlarını açıp yavrularını ısıtması sonsuz merhametin kanatlanıp uçuşuna benzer." Cümlesinde kuş gerçekliğinden anne imgesine geçişin nasıl yapıldığını görmekteyiz.

Kavramlaştırma: Bir varlığı, olayı, duyguyu ve düşüncüyü seslerle (sözcüklerle) simge hâline getirme.

Örnek:

"Güvercin" in barış elçisi simgesi olması veya "zeytin dalı"nın barış sözü ve davranışını karşılaması gibi. Bu iki varlığın yani güvercin ve zeytin dalının "barış" kavramını simgeleştirmesi bu anlamsal süreci açıklamaktadır. Şimdi bir sözcüğün anlam kazanması sürecine bir göz atalım:

Güvercin ve zeytin dalı "barışın simgesi" dir.

Örneğin, "ağaç" sözcüğünü aşağıdaki değişikliklere uğratarak kullanalım.

✓ Birkaç sözcük bir araya gelerek yeni kavram ve nesnelere karşılayabilir:

"Ağaç işçiliği, ağaç mantarı, ağaçkakan..."

✓ Sözcük, türetme yoluyla yeni kavramları karşılayacak duruma gelebilir:

"Ağaç-lı, ağaç-lık, ağaç-lan-dır-ma, ağaç-laş-ma..." gibi. Peki, zihnimiz bu süreci nasıl anlamlandırıyor?

Anlamlandırma: Sözcüğün ya da aktarılan iletinin içerdiği anlamı çözümlenme, ona anlam vermedir. Sözcükleri ifade eden harflerdir ve bunların çağrıştırdığı içerik ve anlamlar vardır. Örneğin "l, a, k, m, e" birer harftir. Ancak bu harfler "k, a, l, e, m" biçiminde dizildiğinde kendisi dışında bir anlam ifade eder. "kalem" dendiğinde her insanın zihninde ayrı bir görüntü, farklı bir kalem canlanır. İşte "k, a, l, e, m" harfleri gösteren durumdayken bu kelimenin zihnimizde oluşturduğu içerik, anlam "gösterilen"dir.

NOT

Bazı sözcükler kendi başına bir anlam taşımaz.

Örneğin; "ama, fakat, gibi, kadar, ile, hâlbuki" ... gibi sözcüklerin tek başına anlamı yoktur, bu sözcükler ya cümle içinde anlam kazanır ya da sözcükleri birbirine bağlama görevinde kullanılır.

Buraya kadar bir sözcüğün kavram, imge, simge, kavramlaştırma sürecini açıklamaya çalıştık. Şimdi ise sözcüğün cümle içinde kazandığı anlamlara değinelim.

Gerçek Anlam (İlk, Temel, Sözlük, Başat)

Bir sözcüğün söylendiğinde akla gelen ilk anlamına gerçek anlam denir. Bu, sözcüğün temel anlamıdır. Sözcüğün, gerçek anlamından tamamıyla uzaklaşarak kazandığı anlama ise mecaz anlam adı verilir.

Örnek:

"**Kesmek**" sözcüğü, "**Sepetten aldığı elmaları düzgünce kesiyor.**" cümlesinde gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Burada "**bıçakla bir şeyi parçalamak, doğramak**" anlamında kullanılmıştır.

"**Öğretmen, dersi, bir anda kesip koridordaki gürültüye yöneldi.**" cümlesinde "**ara vermek**" anlamında kullanılmıştır. Bu da sözcüğün cümle içinde kazandığı yan anlamlarından biridir.

Köy ekmeğini bıçakla kesip dilimlere ayırdık.

Aşağıdaki cümlelerde hangi sözcükler gerçek anlamlıdır?

Öğrenciler, şiiri heyecanla okudular.

Ayakkabısının boyasını iki günde kirletti.

Futbolcunun transfer parasıyla bin kişilik fabrika kurulabilirmiş.

(Sözcüklerin tamamı sözlükteki ilk anlamlarıyla kullanıldığı için hepsi gerçek anlamlıdır.)

ÖSYM (OYS - 1984)

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerden hangisi gerçek anlamında kullanılmıştır?

- A) İlk damlalardan sonra yağmur birden coşt.
- B) Bu söze, gençlerden biri ince bir karşılık verdi.
- C) Serindi ama, tatlı bir ilkyaz akşamıydı.
- D) Havalarda ısınınca ağaçların tomurcukları patladı.
- E) Gölün kıyılarını yapraksız, bodur ağaçlar kuşatmıştı.

Çözüm:

Altı çizili sözcüklerin gerçek anlamlarına bakalım;

A'daki **coşmak** sözcüğü **duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmaktır** anlamındadır. B'deki **ince** sözcüğü **kalınlığı az olan** anlamındadır. C'deki **tatlı** sözcüğü **şeker tadında olan** anlamındadır. D'deki **patlamak** sözcüğü **nesnelere için, iç basıncın etkisiyle ve çoğunlukla büyük ses çıkararak dağılmaktır** anlamındadır. E'deki **bodur** sözcüğü **enine göre boyu kısa ve tıknaz** anlamındadır.

Yukarıdaki cümlelere göre sadece E seçeneğindeki **bodur** sözcüğü gerçek anlamında kullanılmıştır. Diğerleri gerçek anlamının dışında kullanılmıştır.

Cevap E

Mecaz Anlam (Değişmece Anlam)

Sözcüklerin cümle, dize veya deyim içinde gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak başka bir **sözcük** ya da **kavram** yerine geçmesiyle kazandığı anlamdır. Mecaz anlam, sözcüğün sürekli olmayan, kullanım içinde geçici olarak üstlendiği anlamdır.

Bir sözcüğün mecaz anlam kazanabilmesi için gerçek anlamından uzaklaşması gerekir. Gerçek anlam başlığı altında verilen örneklerle yan yana getirerek aşağıdaki örnekleri anlamaya çalışalım.

"**Kesmek**" sözcüğü, "**Çocuk, elini bıçakla kesmiş.**" cümlesinde gerçek anlamı, "**Gençlerden biri sevdiğini görmek için karşı pencereyi kesiyor.**" cümlesinde ise "**karşı cinsten birisini sürekli olarak süzmek, dikkatli şekilde bakmak**" anlamlarını kazandığı için mecaz anlamlıdır.

"**Yatmak**" sözcüğü, "**Çocuklar zamanında yatmalı.**" cümlesinde gerçek anlamı "**Bizim takımın şampiyonluğu yattı.**" cümlesinde ise mecaz anlamlıdır.

Ayrıca "**Edebiyat öğretmenimiz dili tatlı, hoşsohbet biriydi.**" cümlesinde **dil** sözcüğü **tatlı** sözcüğü ile öbeleşerek "**konusması sevilen, dinleyende hoşluk sağlayan**" anlamındadır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi "**kesmek, yatmak, dili tatlı**" sözcükleri gerçek anlamından uzaklaşırken soyut anlam kazanacak şekilde anlam kazanmıştır çünkü mecaz anlam kazanmış bir sözcüğe okuyucu tarafından yüklenen geçici-soyut bir anlam söz konusudur.

Çocuklar erkenden yatmalı.

Öğretmenimiz tatlı dilliydi.

1. ÜNİTE: Sözcükte ve Sözcük Öbeklerinde Anlam

ÖSYM (ÖSS - 1995)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Gelecek hafta bugün yine buluşalım, dedi.
B) Az sonra beyaz bir at üstünde gelin görüldü.
C) Çocuğunu uyutmak için odaya götürdü.
D) Bu boş sözleri dinlemekten bıkmıştı.
E) Akrabalarını görmek onlarla konuşmak istiyordu.

Çözüm:

Mecaz anlamı sözcük gerçek anlamından uzaklaşmış sözcüktür. "Bu boş sözleri dinlemekten bıkmıştı." cümlesindeki boş sözcüğü dolu olmayan anlamında değil, "gereksiz, içerikten yoksun" anlamında kullanıldığı için mecaz anlamıdır.

Cevap D

ÖSYM (YGS - 2017)

Son zamanlarda genç yetişkin edebiyatının hızla filizlendiği söylenebilir. J. K. Rowling'in Harry Potter kitaplarıyla canlanan ve S. Meyer'in Alacakaranlık serisinin, kelimenin tam anlamıyla parlattığı kahramanlarla devam eden süreç, özellikle S. Collins'in Açlık Oyunları'yla taçlandırdığı yoldan ilerliyor. Bu sürece yüksek bütçeli ve beyaz perdenin genç yıldızlarıyla renklenen uyarılma filmlerin etkisi inanılmaz...

Bu parçadaki altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamda kullanılmamıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm:

I'de filizlenmek → gelişmeye, büyümeye başlamak
II'de canlanmak → etkinliği artmak, hareketlilik kazanmak
III'te parlatmak → birisini gereğinden fazla övmek
IV'te taçlandırmak → taçlandırma işini yaptırmak
V'te inanılmaz → inanılması çok güç veya imkânsız olan anlamlarıyla kullanılmıştır. İlk dört kullanımındaki sözcükler mecaz anlamı iken V. sözcük gerçek anlamıdır.

Cevap E

ÖSYM (LYS - 2016)

(I) Simitçi Mehmet Amca'nın evinin karşısındaki kerpiç binaların hepsi yıkılmış. (II) İnşaat tabelaları dikilmiş yıkıntıların üzerine. (III) Bu sokağın eskileri yavaş yavaş çekilmişler buradan. (IV) Mehmet Amca, birkaç kişi ve birkaç eski ev kalmış bu sokakta. (V) Evinin önüne minder atıp oturan ihtiyarlar ve o sokaktaki bakkal dükkanı da yıkılan kerpiç evlerle beraber hatıralara karışıp gitmişler.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde mecazlı söyleyişe yer verilmiştir?

- A) I. ve II. B) II. ve III. C) III. ve IV.
D) III. ve V. E) IV. ve V.

Çözüm:

Daha önce belirttiğimiz gibi sözcük, ilk anlamını yitirdiğinde mecazlı söyleyişe ortaya çıkıyordu. Parçada III'teki "çekilmiş" sözcüğü ile V'teki "karışıp gitmek" sözünde böyle bir kullanım görmekteyiz.

Cevap D

Yan Anlam (Yakıştırmaca)

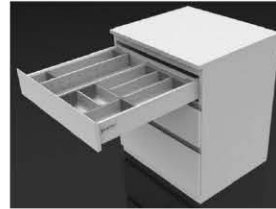
Bir sözcüğün temel anlamından uzaklaşmadan kazandığı yeni anlamdır. Sözcüğün anlam kazanırken ortaya çıkan yan anlam ya yakıştırma ilgisiyle ya da benzerlik ilgisiyle karşımıza çıkar. Özellikle yakıştırmaca ilgisinde organ adlarının doğadaki bir varlığa aktarılması söz konusudur.

Örneğin,

"Çekmecenin gözünde küçük defterim var."

"Masanın ayağı kırılmak üzereydi." cümlelerindeki altı çizili sözcükler de yan anlamıyla kullanılmıştır.

"Öğrenciler sınıf penceresinin kolunu yine kırmış." cümlesinde ise "kol" sözcüğü, insan organından hareketle, ona benzerlik ilişkisiyle oluşturulmuştur.

çekmecenin gözü

masanın ayağı

pencerenin kolu

Caddeyi boydan boya kesen yeni planda trafik işaretleri kaldırılmış." "Bu sınavı kazanamazsam yurt dışı planlarım yatıyor diyen çocuğa yeni seçenekler sundum." Bu cümlelerdeki "kesmek ve yatmak" sözcükleri ilk anlamlarını yitirmiş ama o anlamlardan çok da uzaklaşmadığı için yan anlam kazanmıştır.

ÖSYM (ÖSS - 1984)

“Usta bir yazar, kelimelerin ilk ve temel anlamlarıyla yetinmez. Cümle içinde kelimelere yan anlamlar kazandırmaya çalışır. Yeni kavramları, yeni duygu ve düşünceleri bu yolla anlatmayı dener. Böylece kelimelerin birden çok anlam kazanmasını sağlar; dilin anlatım olanaklarını zenginleştirir.”

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu parçada öne sürülen tutuma uyulmamıştır?

- A) Sürü, kel tepelerin yüzüne dağılmıştı.
B) Eski bir dostundan incitici, çok ağır sözler işitmişti.
C) Tatlı dili, güler yüzü onu herkese sevdirmişti.
D) Kayalıklardan toprak yola tam üç saatte inmişti.
E) Ortalığı, insana denizi hatırlatan keskin bir yosun kokusu kaplamıştı.

Çözüm:

A'da “tepe” sözcüğü insana ait bir özellik olan “kel” sözcüğünün, B'de “söz”, tartıda çok çeken “ağır” sözcüğünün, C'de “dil” sözcüğü şekerli olan “tatlı” sözcüğünün, E'de “yosun kokusu” sözü kesici olan “keskin” sözcüğünün anlamlarını yitirerek kullanılmalarını sağlamıştır. Yani “kel, ağır, tatlı, keskin” sözcükleri cümle içinde yeni anlamlar kazanarak gerçek anlamlarından uzaklaşmıştır. Hâlbuki D'de “toprak” sözcüğü “yol” sözcüğü ile bir arada kullanıldığında her ikisi de gerçek anlamını korumaktadır.

Cevap D**Terim Anlam**

Bilim, sanat, meslek dalı ya da herhangi bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklerdir.

Örneğin;

Edebiyatta kullanılan “ölçü, redif, uyak, gazel, koşma” sözcükleri terimdir.

Tiyatroda kullanılan “perde, oyun, dekor” gibi sözcükler terim anlamlı sözcüklerdir.

Annem, pasta yaparken içine katacağı maddelerde ölçüyü iyice kaçırmış. (TERİM DEĞİL)

Şair, son yazdığı şiirlerde aynı ölçüyü kullanmış. (TERİM)

NOT

Bazı terimler, günlük dilin içine girerek terim anlamlı sözcük olma özelliğini yitirir.

Örnek:

Öğrencilerden birinin **faullü** konuşması yüzünden teneffüse çıkamadık. Öğretmenin sorduğu sorular tüm sınıfı **ters köşeye yatırdı**. Fizik sorularından bazıları bizi **ofsayta** düşürdü.

ÖSYM (LYS - 2017)

(I) Bu yazı, Güven Turan hakkında ayaküstü tutulmuş notlardan oluşuyor. (II) Birkaç cümleyle “Güven Turan kimdir?” sorusunu yanıtlamam istense aşağı yukarı burada kaleme aldıklarımı söylerim. (III) Okuduğum, yazılarını ve kitaplarını merakla beklediğim isimlerden biri. (IV) Şairlik, öykü yazarlığı, eleştirmenlik, editörlük, çevirmenlik gibi alanlarda zaman içinde kendini ispatlamış özgün bir kalem. (V) Birçok şeyi aynı anda iyi yapabilen isimler azdır, hele sanat dünyasında onun gibi birine çok seyrek rastlarsınız.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde “kısa sürede, acele olarak” anlamlarına gelen bir söz kullanılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm:

Soru kısmındaki “**kısa sürede, acele olarak**” sözünü I nolu parçada “**ayaküstü tutulmuş notlar**” ifadesinden anlıyoruz. Yani cevabı A'da bulduk. “Peki, aslında bu sözün Türkçede ilk anlamı olan “**tez, çabuk, hızlıca**” anlamına geldiğini bilmemize rağmen niye bu cevabı tereddüt etmeden işaretledik?” diye soracak olursanız işte burada Türkçenin genel özelliği kendini gösteriyor. O özellik de bir sözün bulunduğu yere göre anlam kazanması ilkesidir. Buradan şu sonuca ulaşabiliriz:

Sonuç: “kısa sürede, acele olarak” sözünün

İlk (temel, sözlük anlamı): “tez, çabuk, hızlıca”

Parçadaki anlamı: “ayaküstü”

Cevap A**Soyut ve Somut Anlam**

Beş duyardan biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcükler somut anlamlıdır. Beş duyumuzdan biriyle algılayamadığımız fakat varlığına inandığımız kavramları karşılayan sözcükler ise soyut anlamlıdır.

Örnek:

Kalem, uçak, silgi, kitap, hava, sıcaklık vb. sözcükler somut anlamlıdır.

Örnek:

Sevinç, akıl, güzel, korku, rüya vb. sözcükleri beş duyumuzun hiçbirisiyle algılayamıyoruz. Ancak bu kavramların var olduğuna inanıyoruz. Dolayısıyla bu sözcükler soyut anlamlıdır.

“Sıcak bir çay eşliğinde kitap okumak veya müzik dinlemek insanı günlük sıkıntılardan uzaklaştırır.” cümlesinde “sıcak, çay, kitap, müzik dinlemek” sözcükleri somut anlamlıdır. Çünkü “sıcak” dokunma, “çay ve kitap” görme, “müzik dinlemek” işitme duyusuyla algılanabilir.

“Sevinçler ve mutluluklar paylaşıldıkça çoğalır, acılar ise paylaşıldıkça azalır.” cümlesinde “sevinç, mutluluk, acı” sözcükleri beş duyardan herhangi biri ile algılanamaz. Dolayısıyla bu sözcükler soyut anlamlıdır.

Soyutlama

Somut anlamlı bir sözcüğün, cümle içinde soyut anlam kazanmasıdır.

Örneğin, somut anlamıyla “şeker tadında olan” “tatlı” sözcüğü, “Çocuğun tatlı tebessümlerine bayıldım.” cümlesinde “hoşa gidecek biçimde” anlamına gelerek soyut bir anlam kazanmıştır. Böylece sözcük mecaz anlam yüklenmiştir.

Çocuklar, dünyanın en tatlı varlıklarıdır.

Somutlama

Soyut anlamlı kimi kelimelerin cümle içinde zamanla somut anlam kazanmasıdır.

Örneğin,

Soyut anlamlı olan “melek” sözcüğü, “Komşu kızı Melek, bu yıl ilköğretime başlayacakmış.” cümlesinde bir insanı karşılayacak biçimde kullanılmış ve somut hâle gelmiştir.

“Bu dünyada kötülere bir şey olmaz diyen babam bu sözünü, acı patlıcanı kırağı çalmaz sözüyle destekledi.” cümlesinde soyut anlamlı olan “kötüler” sözcüğü ile “kötü insanlar” karşılanmakta olduğu için ve insanlar da somut varlıklar olduğundan kötüler somutlaştırılmaktadır. Ayrıca kötülerin acı patlıcana benzetilmesi yoluyla da somutlaştırma iyice belirgin hâle getirilmiştir.

Somutlamanın benzetme yoluyla da yapılabildiğini şu örnekle bir görelim:

“Hayatım, bir film şeridi gibi gözümün önünden geçti.” cümlesinde soyut bir anlam taşıyan “hayat” kavramı, filme benzetilerek somutlama yapılmıştır.

Beş duyu organımızla somut varlıkları kavrarız.

Somut ve Soyut Anlamla İlgili Uyarılar

- Bir sözcük, temel anlamıyla somutken cümlede kazandığı mecaz anlamıyla soyut olabilir. Bu yüzden sözcükler, somutluk-soyutluk yönünden değerlendirilirken cümle içinde kazandığı anlama göre ele alınır.

Örnek: Söz gelimi **hava** sözcüğü dokunma duyusuyla ilgili somut bir anlam taşıırken “Eski eşyalar salona ayrı bir **hava** katmış.” cümlesinde soyut anlam kazanacak şekilde kullanılmıştır.

- Aktarma yoluyla somut anlamlı bir sözcük, bir somut anlam daha kazanarak kullanılabilir.

Örnek: Organ adı olan somut anlamlı **ayak** sözcüğü, “sıranın ayağı masanın ayağı, köprüünün ayağı” gibi kullanımlarda yeni bir somut anlam daha kazanmıştır.

Somutlamaya ve Soyutlamaya Bazı Örnekler

- “Yazar sıcak bir konuyu kuru bir anlatımla okuyucunun zihnine kazıyamaz.” cümlesinde “kuru, sıcak, kazımak” sözcükleri somut anlamlı iken soyutlaşmıştır.
- “Bu sözlerin onu kırmış.”
(“üzmek” sözcüğü “kırmak”la somutlaştırılmıştır.)
- “Sanki bakışlarıyla bizi eziyordu.”
(aşağılayıp küçümsemek, “ezmek”le somutlaştırılmıştır.)
- “Kanunları çiğnemek suçtur.”
(İhlal edip uymamak, “çiğnemek”le somutlaştırılmıştır.)

NOT

Soyut anlamlı bir sözcük cümle içinde bir soyut anlam daha kazanarak kullanılabilir. Bu duruma "soyutlaştırma" denir.

Örnek:

Karnım henüz **doymuş** değil. (soyut-temel anlam)

Ömrü boyunca okudu; hâlâ okumaya **doydu** diyemem.
(soyut-mecaz anlam)

Örneğin; "Senin gibi kalpsiz birini hiç görmedim." cümlesinde kalp somut bir sözcükken **kalpsiz** biri sözüyle duygusuz, anlayışsız anlamına gelerek soyutlaşmıştır.

Örneğin; "O çocukta sanki **kafa** yoktu, söylediğim sözleri **duvara** söylesem herhâlde daha etkili olurdu." cümlesinde "kafa" sözcüğü "aklını kullanmamak" la ilgili, "duvar" sözcüğü, "ilgisiz, etkisiz, cansız ama var olan" anlamlarına gelen sözlere. Bu sözcükler somut anlamıyla mecazlaşarak soyut anlam kazanmıştır.

Örneğin; "Avrupa Birliği'ne, ulaşmak için Türkiye'nin **dikenli ve virajlı** yolları aşması gerekiyor." cümlesinde dikenli ve virajlı sözleri somut anlamından uzaklaşmış, soyut anlam kazanmıştır.

Örneğin; "Senin gibi **tilkiyle** ben baş edemem." cümlesinde tilki sözcüğü kurnaz anlamı kazanarak soyutlaşmıştır.

ÖSYM (ÖYS - 1983)

"Anlam genişlemesi yoluyla somut anlamlı bir ad, bir de soyut anlam kazanabilir. Örneğin, somut anlamıyla "geçilen yer" demek olan "yol" kelimesi yöntem anlamına gelerek soyut bir anlam da kazanmıştır.

Böyle bir anlam değişmesini örneklendiren kelime, aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?

- A) Bunu yapmaya yürek ister, her babayığidin harcı değil.
- B) Bu gördüğün bulutlar, yağmur yüklü bulutlardır.
- C) Bu dağlar, geçit vermez sarp dağlardır.
- D) Ağaçlar, ilkyazda bir gelin gibi donanırlar.
- E) Yapının güzel bir görünümü vardı; taş, dantel gibi işlenmişti.

Çözüm:

A seçeneğindeki **yürek** sözcüğü günlük dilde somut anlamlı bir sözcük olarak kullanılmaktadır ama bu cümlede **cesaret, yiğitlik** anlamı kazanarak soyutlaşmıştır. B'de bulutların **yağmur yüklü** olması somutken yine somut; C' de dağların **geçit vermez, sarp olması** somutken kişileştirmeye bağlı somut, D'de ağaçların **gelin gibi donanması** somutken kişileştirme ve benzetmeye bağlı somut, E'de yapının **güzel görünümü** somut bir varlığın soyut bir sözcük olan güzel sözcüğü ile yine somut anlamına gelecek şekilde kullanılması anlamı vardır.

Cevap A**Nicel ve Nitel Anlam**

Bir sözcük, herhangi bir şeyin; sayılabilen, ölçülebilen, artıp azalabilen durumunu bildirirse **nicel anlamlı** olur. Söz gelimi "Elinde üç paket vardı." cümlesinde "üç" sözcüğü paketin ölçülebilen durumunu gösterdiği için nicel anlamlıdır.

Örnek:

Bu işten **milyarlarca** para kazandı

(Paranın miktarını gösterir, nicel anlamlıdır.)

Evin **dört metrelilik** bir salonu vardı.

(Salonun ölçülebilen özelliğini gösterir)

Bahçede **yüz yirmi tane** şeftali ağacı vardı.

(Şeftali ağacının sayılabilen durumunu gösterir)

Bir sözcük herhangi bir şeyin nasıl olduğunu, ne durumda bulunduğunu, özelliğini gösterirse **nitel anlamlı** olur.

Örnek:

"Kapıda **kırmızı** bir araba vardı." cümlesinde "kırmızı" sözcüğü arabanın sayılabilen, ölçülebilen durumunu değil de "nasıl olduğunu, rengini, özelliğini" gösterdiğinden, nitel anlamlıdır.

NOT

Aynı sözcük farklı cümlelerde nicelik ya da nitelik belirtebilir. Bu değişime çok anlamlılığın bir sonucudur.

Kapıyı **küçük** bir kız açtı. (nicel anlamlı)

Beni **küçük** düşürmekle ne kazandı? (nitel anlamlı)

Derin bir kuyudan su çekerdik. (nicel anlamlı)

Edebiyatımızın **derin** bir yazarıydı o. (nitel anlamlı)

Dolaylama

Bir varlığı ya da kavramı birden fazla sözcükle karşılamanın adıdır. Bu daha çok genel kabul görmüş, toplum tarafından öyle ifade edilmiş varlıklar için geçerli olan bir durumdur.

"Ankara" sözcüğü yerine "Türkiye'nin kalbi"

"Balık" sözcüğü yerine "derya kuzusu" sözü birer dolaylamadır.

Örneğin: "Hayatının baharında, amansız bir hastalığa yakalandı." cümlesinde **hayatın baharı** ile **genç bir insan; amansız hastalıkla kanser**, belirtmek istenmiştir. Aşağıdaki kullanımlar dolaylamaya örnektir.

Kara Elmas	(Kömür)
Peygamberler şehri	(Şanlıurfa)
Yedi tepeli şehir	(İstanbul)
Ege'nin incisi	(İzmir)
Türkiye'nin kalbi	(Ankara)
File bekçisi	(Kaleci)
Kara kıta	(Afrika)
Sanat güneşi	(Zeki Müren)
Bacasız sanayi	(Turizm)
Beyaz perde	(Sinema)
Beyaz altın	(Pamuk)
Dünyanın çatısı	(Everest)
Meşin yuvarlak	(Top)
Yedinci sanat	(Sinema)

Kara elmas

File bekçisi

Beyaz altın

NOT

Bir sözün dolaylama olabilmesi için yaygın bir söyleyişe ve herkes tarafından bilinme özelliğine sahip olması gerekir.

ÖSYM (ÖYS - 1983)

"Bir tek kelimeyle belirtilebilecek bir kavramı, birden çok kelimeyle anlatmaya 'dolaylama' denir."

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, dolaylama yoktur?

- A) Anadolu'da bağ kütüğüne, "omça" denir.
- B) Yavru vatandan yapılan ihracatta önemli artışlar oldu.
- C) Ormanların kralı, şimdi bir kafeste tutsaktı.
- D) Balıkçı, "Derya kuzuları!" diye bağıyordu.
- E) Büyük kurtarıcı, Anadolu'da yeni bir devlet yarattı.

Çözüm:

B'de Yavru vatan → Kıbrıs

C'de Ormanlar kralı → Aslan

D'de Derya kuzuları → Balık

E'de Büyük kurtarıcı → Atatürk

yerine kullanılmıştır. A'daki "bağ kütüğü" sözü yerine "omça" denmesi dolaylama değildir.

Cevap A

Güzel Adlandırma

Korkutucu, anlamca çirkin, diğer şekliyle abes veya söylenmesi ayıp vb. kelimeleri daha güzel, daha hoş a gödici, daha az korkutucu, ürkütücü olarak ifade etmek maksadıyla başvurulmuş bir anlatım yöntemidir. Böylelikle ifadesi daha kötü boyutta olan bir kavramın biraz daha yumuşatılarak ifade edilmesi güzel adlandırmanın temel amacıdır.

Örnek:

Sevilen biri için "öldü" denmez, "hayata veda etti, sizlere ömür, son yolculuğuna uğurlandı, onu kaybettik" denir. Bu örnekte de görüldüğü gibi öldü kelimesi daha güzel bir adlandırma ile ifade edilmiştir.

Gözleri görmeyen birine "kör" denilmesi kaba bulunur, "görme engelli" denir; kulakları duymayan birine de "işitme engelli" denilmesi birer güzel adlandırma örneğidir.

Anlam Aktarmaları

Ad Aktarması (Mecazimürsel)

Günlük konuşmalarımızda bir varlık ya da kavramı anlatırken bazen o varlık ya da kavramı söylemez, onun bir özelliğini ya da bir parçasını söyler, böylece o varlık ya da kavramı karşılamış oluruz. İşte benzetme amacı olmaksızın bir sözcüğün yerine başka bir sözcüğün kullanılmasına ad aktarması ya da düz değişmece denir.

"Babamı cepten arar mısın?" cümlesinde "cep" sözcüğü benzetme anlamı olmaksızın "telefon" yerine kullanılmıştır. Dolayısıyla burada ad aktarması vardır. Ad aktarması değişik şekillerde karşımıza çıkar.

- Bir varlığın belirgin özelliği söylenerek o varlık çağrıştırılır.
"Bursa'dan Yalova'ya giderken arabalıya biner, karşıya öyle geçeriz." cümlesinde "arabalı" sözü ile anlatılmak istenen "arabalı vapur"dur. Burada vapur söylenmemiş, onun yerine en önemli özelliği olan araba taşımaktan hareketle "arabalı" sözcüğü kullanılmıştır.
- Bir varlığın bütünü söylenir, onunla o varlığın bir parçası ya da içindekiler çağrıştırılır.
"Hastaneyi arayıp çocuk için randevu aldı." cümlesinde "hastane" bütündür. Bu sözle hastanedeki görevli anlatılarak ad aktarması yapılmıştır.
- Sanatçı söylenerek o sanatçının eserleri çağrıştırılır.
"Peyami Safa'yı okumak istiyorum bu yaz." cümlesinde okunan yazar değil, onun eserleridir.
- Yer adı, yön adı söylenerek orada yaşayan insanlar çağrıştırılır.
"Ankara olaya tepki gösterdi."
"Ülkemizin batısı bu konuda farklı düşünüyor."
Ayrıca aşağıdaki altı çizili sözcüklerde de ad aktarması yapılmıştır.
"İki tabak yedi ama yine de doymadı."
"Salon, sanatçıları alkış yağmuruna tuttu."
"Çevredeki meraklı gözlerden rahatsız olmuştu." cümlelerindeki altı çizili bölümlerde de ad aktarması yapılmıştır.

Kısaca ad aktarması şu ilişkiler çerçevesinde de kurulabilir:

- Parça verilir, bütün anlatılır ya da bütün verilir, parça anlatılır.
Bu acılı haberi, ona hangi **dil** söyleyebilir. (insan)
Gemi **Mersin'e** yanaştı. (Mersin limanı)
- Bir eşya adı verilir, onu kullananlar anlatılmak istenir.
Dünyaca ünlü **raketler** yarın İstanbul'a geliyor.
- Soyut bir ad verilip somut bir varlık anlatılır.
Bu madalyayı Türk **gençliğine** armağan ediyorum. (genç insanlar)
Gurbet çeken **gönüller** kuşatmıştı ocağı. (insanlar)
- Sonuç verilir, bunun nedeni kastedilir:
Gökten sicim gibi **bereket** yağıyor. (bereket sonuçtur, nedeni olan yağmur anlatılmıştır.)

ÖSYM (ÖSS - 1995)

Marmara'da her yelken

Uçar gibi neşeli

Yukarıdaki dizelerde olduğu gibi, kimi sözler benzetme amacı gütmekten kendi anlamları dışında kullanılır.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, bu örnekteki benzer bir kullanım vardır?

- Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl
- Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
- Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda
- Bastiğın yerleri toprak diyerek geçme tanı
- Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda

Çözüm:

Sorudaki örnek metinde geçen **Marmara** sözcüğü ile **Marmara Denizi**; **yelken** sözcüğü ile **yelkenin bağlı bulunduğu gemi** kastedilmiştir. Parçanın söylenip bütünün kastedildiği bu duruma **ad aktarması** diyoruz. A seçeneğindeki **hilâl** sözcüğü ile **bayrak** kastedilmiştir. **Dalgalanmak** eylemi ile birlikte düşündüğümüzde **bayrağın dalgalanması** anlatılmak istenmiştir. Yani parça verilip bütün anlatılmak istenmiştir. E seçeneğindeki **cennet vatan** sözü, tam benzetme (teşbih-beliğ) olduğundan cevap olamaz.

Cevap A**ÖSYM (ÖSS - 1989)**

"Geç kaldık, arabalıya yetişemeyeceğiz." cümlesindeki "arabalı" sözcüğü, "araba yapuru" anlamında kullanılmıştır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde buna benzer bir kullanım yoktur?

- Bundan sonra dergimiz, birinci hamura basılacak.
- Ön kapı açılmıyor, arkadan ineceksiniz.
- Bu arabayı iki yıl önce iki milyona almıştık.
- Bu tablo, onun yaptığı son yağlı boyadır.
- Otobüs saat 12.30'da hareket edecek.

Çözüm:

Parçada ad aktarması örneklenerek açıklanmıştır. Buna benzer bir kullanım A'da "birinci hamur" sözü → birinci hamur kâğıt sözüyle, B'de "arkadan" sözü → arka kapıdan sözü ile, C'de "iki milyona" sözü → iki milyon Türk lirası sözü ile, D'de "yağlı boya" sözü → yağlı boya tablosu sözü ile benzetme amacı gütmekten başka anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. E'de böyle bir kullanım yoktur.

Cevap E**Sözcükte Anlam Aktarmaları**

Sözcüklerin taşıdıkları ilk anlamın zaman içinde değişerek farklı kullanımlar kazanmasıdır. Bu değişim sözcüğün önce mecaz anlam kazanmasıyla başlar, sonra sözcüğün deyim içinde anlam kazanmasıyla devam eder. Bu durum daha geniş olarak anlam genişlemesi, daralması, iyileşmesi, kötüleşmesi şeklinde kendini gösterebilir. Şimdi bu olayları görelim.

Anlam Değişimleri

Bir sözcüğün başlangıçta karşıladığı anlamdan uzaklaşarak zaman içinde başka bir anlamı karşılayacak duruma gelmesidir.

Örnek:

"Tütün" sözcüğünün eskiden "**duman**" anlamında kullanılırken bugün "nikotin içeren yapraklı bitki" anlamında kullanılması gibi. Anlam değişimleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Anlam İyileşmesi

Kimi sözcüklerin başlangıçta kötü bir anlam taşırken zaman içinde iyi bir anlam karşılayacak hâle gelmesidir.

Örnek:

"Edepsiz, arsız, kavgacı, hır çıkaran" anlamındaki "**yavuz**" sözcüğünün yiğit, gözü pek anlamında kullanılır hâle gelmesi...

Eski Türk kavimlerinde "**emek**" sözcüğünün "**acı, eziyet**" anlamlarını içerirken günümüzde "bir işin yapılması için harcanan beden gücü" anlamını yüklenmesi gibi.

Anlam Kötüleşmesi

Bir sözcüğün zaman içerisinde temel anlamında meydana gelen anlam bayağılaşmasıdır. Eskiden daha hoş giden daha latif ve hoş bir anlamı olan sözcüğün zamanla asıl anlamındaki anlamdan daha kötü bir anlama doğru kaymasıdır.

Örnek:

"Canavar" sözcüğü başlangıçta "canlı, yaşayan, hayvan" gibi anlamları karşılamıştır. Fakat zamanla olumsuz bir anlam karşılar hâle gelmiştir. Demek ki bu sözcükte anlam kötüleşmesi vardır.

Anlam Genişlemesi

Bir varlığın bir türünü anlatan, kullanılış alanları sınırlı olan sözcüklerin zamanla o varlığın bütün türlerini anlatır duruma gelmesi, daha geniş alanlarda kullanılmaya başlanmasıdır.

Örnek:

"Alan" sözcüğünün "düz ve açık yer" anlamı içerirken anlam genişlemesine uğrayarak "iş, meslek, araştırma-inceleme" anlamlarını da kazanması gibi.

Anlam Daralması

Sözcüğün eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir.

Örnek:

"Oğul" sözcüğünün başlangıçta "kız" ve "erkek" anlamlarını içerirken sonradan yalnızca erkek çocukları için kullanılarak anlam daralmasına uğraması gibi.

Başka Anlama Geçiş (Anlam Kayması)

Sözcüğün eskiden yansıttığı kavramdan bütünüyle farklı, yeni bir kavramı karşılar duruma gelmesine başka anlama geçiş denir. Anlam kayması da dediğimiz bu dil olgusunda sözcükler eskiden yansıttığı kavramdan tümüyle ayrılarak yeni bir kavrama ad olur. Eski Türk metinlerinde nesnelere için kullanılan "kırmak, kesmek, koparmak" anlamındaki "üzmek" eylemini bugün yalnızca insanlar için kullanıyoruz. Tonyukuk Yazıtları'nda "düşünmek, üzerinde durmak, yaslanmak" kavramlarını yansıtan "sakinmek" sözcüğü Türkçede hiçbir ses değişikliğine uğramadan varlığını sürdürmekte ancak anlam değişimiyle "esirgemek, korumak" kavramlarını karşılamaktadır. (Aksan, 1982-III: 214-215).

Deyim Aktarmaları

Bir sözcüğün benzetme amacı ile başka bir sözcük yerine kullanılmasıdır. İnsana özgü bir kavramın doğaya, doğaya özgü bir kavramın insana aktarılmasıdır.

Örnek:

"Benim küçük meleğim nerede?" cümlesinde "çocuğum, kızım" gibi sözcükler yerine "melek" sözcüğü kullanılmıştır. Benzerlik amaçlı bu tür kullanımlar deyim aktarmalarıdır.

Deyim Aktarmalarının yapılış şekli:

- **İnsandan doğaya aktarmalar (İnsana özgü kavramların doğaya aktarılması):** Bu şekilde yapılan aktarmalarda insanlara ait özellikler doğadaki nesnelere verilir.

Örnek:

"Kuşlar neşe içinde cıvıldaşıyor; ovadaki bütün çiçekler de el ele tutuşmuş, hep bir ağızdan şarkı söylüyordu." cümlesinde kişileştirme sanatından yararlanılarak aktarma yapılmıştır.

Martılar, güneşin sıcak bakışlarını mutluluk içinde selamladı.

- **Doğadan insana aktarmalar (Doğaya özgü kavramların insana aktarılması):** Doğadaki özelliklerin insanlarla beraber kullanılmasıdır.

Örnek:

Gençliğinde çok **dalgalı** bir hayatı olan bu adam şimdi durgunlaşmış; çocuklarına sakin bir liman olmuştu. Konuşmalarından **sert** bir insan olduğunu anladım. Edebiyatımızın yenilikçi damarlarından biri olan bu sanatçı **fırtınalı** bir hayat sürmüştü. Bu cümlelerdeki koyu yazılı kısımlar buna örnektir.

Duyu Aktarmaları

Bir duyuya ait olan kavramların başka duyular ile birlikte kullanılmasıdır.

Örnek:

Acı bir **çığlık** duyuldu. (Tat alma duyusundan işitme duyusuna)
Keskin bir koku içeriye yayılmıştı. (Dokunma duyusundan koklama duyusuna)
Bunları şöyle açıklayabiliriz:

Doğayla İlgili Kavramların Doğaya Aktarılması

Örnek:

Karlar **uçuşurdu** camlarda. (Kar taneleri kuşa benzetilmiş.)
Rüzgârlar **ulurdu** sabaha kadar. (Rüzgâr sesi kurtların ulmasına benzetilmiş.)

Bir Duyunun Diğer Duyuya Aktarılması**Örnek:**

Hâlâ aklımda onun sıcak gülüşü vardır.

(Dokunma-Görmeye)

Nasıl unutabilirim o yumuşak konuşmalarıyla ortamı yatıştırmasını.

(Dokunma-Duymaya)

Kadife sesli sanatçının son albümü piyasaya çıktı.

(Görme-Duymaya)

ÖSYM (ÖSS - 2001)

(I) Sonbahar, kendisinden sonra gelecek kış mevsiminin gizli telaşını yaşıyor doğaya. (II) Amasra'da bir Roma yapıtı olan Kuşkayası Yol Anıtı sarı bir örtüyle kaplanıyor. (III) Hasankeyf'teki Artukoğulları zamanından kalma cami, minaresindeki son leyleği yolcu ediyor. (IV) Kaçkarlarda yağmur fazla mesai yapmaya başlıyor. (V) Bolu Dağları'nda, İstirancalarda gezinirken yerlerde ağaç gövdelerinin hüznünlü yüzlerini, acılı bakışlarını görüyoruz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde insana özgü bir nitelik doğaya aktarılmamıştır?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.

Çözüm:

Bu parçadaki I, III, IV ve V. cümlelerde insana özgü nitelikler doğaya aktarılmıştır. I. cümledeki "sonbahar"ın kendisinden sonra gelecek kış mevsimine gizli telaş yaşatması. III. cümledeki Artukoğulları zamanından kalma caminin minaresindeki son leyleği yolcu etmesi. IV. cümledeki Kaçkarlardaki yağmurun fazla mesai yapmaya başlaması, V. cümledeki Bolu Dağları'nda, İstirancalarda gezinirken yerlerde ağaç gövdelerinin hüznünlü yüzlerini, acılı bakışlarını görmemiz bu aktarmalara örnektir.

Cevap B

Duyular Arası Aktarmaya Örnekler

Deyim aktarmasında, bir duyunun başka bir duyu yerine kullanılması anlamına gelen duyu aktarmasında dokunma, koklama, işitme, görme ve tatma duyularının birbirlerinin yerine kullanıldığı görülür.

Örneğin;

"Bir **tatlı** bakışın yeter, ömrümün son bulmasına."

cümlesinde "**tatlı**" sözcüğü aslında "**tatma duyusu**"yla ilgilidir ancak burada "görme duyusu" na aktarılmıştır. Aynı şekilde "tatlı" sözcüğü: "Tatlı bir ses işittim." cümlesinde tatma duyusu, işitme duyusuna; "Tatlı bir rüzgâr esiyor." cümlesinde ise dokunma duyusuna aktarılmıştır.

- Güneş alan odalarda **sıcak** renkler kullanılmamalıdır. (Dokunmadan görmeye)
- **Yumuşak** bir konuşması vardı. (Dokunmadan işitmeye)
- Kartalın **keskin** bakışları doğayı bile ürktüyordu. (Dokunmadan görmeye)

NOT

TYT ve AYT'de aktarım konusu anlatım biçimleri sorularının içinde farklı yaklaşımlarla karşımıza çıkabilmektedir. Bu aktarımlara deyim aktarması da denmektedir. Bunlar:

- a) İnsana özgü bir özelliğin doğadaki nesnelere aktarılması biçiminde karşımıza çıkar. (Buna kişileştirme denir.)

Örnek: "Gemilerin birbirini selamladıktan sonra işe yetişmek isteyenlerin telaşına eşlik etmesine İstanbullular her sabah tanık olur." cümlesinde "selamlaşmak" ve "telaşına eşlik etmek" sözleri bu tip aktarımdır.

- b) İnsan dışındaki varlıkların niteliklerinin insana aktarılması biçiminde karşımıza çıkar.

Örnek: "Bu çocuğun olgun davranışlarını ve herkesi aydınlatan konuşmalarını takdir ediyorum." cümlesinde "olgun" ve "aydınlatan" sözcükleri doğadaki varlıkların bir özelliği iken insana aktarılmıştır.

- c) Doğaya ait özelliklerin yine doğadaki bir varlığa aktarılması biçiminde karşımıza çıkar.

Örnek: "Penguenlerin bir o yana bir bu yana sallanarak yürüyüşü dalgalı denizdeki tekneleri andırıyor." cümlesinde penguenlerin "sallanarak yürüyüşü" denizdeki teknelerin sallanmasına benzetilmesi bu tip bir aktarımdır.

Özel ve Genel Anlam

Anlamı sınırlı olan, kavramları tek tek ya da küçük parçalar hâlinde gösteren sözcükler **özel anlamlı**ken, aralarındaki ortak özelliklere göre daha çok varlığı gösteren, aynı türden kavramları topluca düşündüren sözcükler **genel anlamlı**dır.

Örnek: **Kitap** sözcüğü genel anlamlı iken → yazı-paragraf-cümle-sözcük – hece – ses şeklinde özel anlamlı hâle getirilebilir.

Kadıköy sözcüğü özel anlamlı iken → İstanbul – Marmara – Ülke – Dünya – Evren şeklinde genel hâle getirilebilir.

Örnek: "Okullarda öğrenciler yazılı ve sözlü sınavlarla öğretmen tarafından sınıf geçip geçemeyeceğine ya da geçer not alıp alamayacağına göre değerlendirmeye tabi tutulur. Bu cümlede **okul – öğretmen – öğrenci – yazılı ve sözlü sınav – not** sözcükleri birbiriyle ilgilidir. **Okul** genel anlamlı iken **not** sözcüğü öğretmen ve öğrenciye göre özel anlamlıdır.

NOT

Genel anlamlı bir sözcük, cümle içinde genel anlamıyla da dar anlamıyla da kullanılabilir.

Örnek:

Çocuğun bilinçlenmesinde kitap önemlidir. (Bu cümledeki "kitap" sözcüğü genel anlamlı)

Elinde kalın bir kitap vardı. (Bu cümledeki "kitap" sözcüğü dar anlamlı)

İkilemeler

Anlamı ve anlatımı güçlendirip pekiştirmek amacıyla aynı ya da sesleri birbirine benzeyen sözcüklerin art arda yinelenmesiyle oluşan söz gruplarıdır.

İkilemelerin Kuruluş (Yapılış) Özellikleri

- Aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler:
(İri iri, koca koca, ağır ağır, birer birer)
- Yakın anlamlı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler:
(Börek çörek, sağ salım, derli toplu, doğru dürüst)
- Aynı anlamlı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler:
(sağlıklı sıhhatli, sorgu sual)
- Biri anlamlı, biri anlamsız sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:
(konu komşu, sıkı fıkı, hayal meyal, yırtık pırtık, eğri büğrü)
- Her ikisi de anlamsız sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:
(ıvır zıvır, eciş bücüş, abur cubur)
- Karşıt anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemeler:
(iyi kötü, er geç, ileri geri, düşe kalka)
- Yansıma sözcüklerin tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler:
(vızır vızır, horul horul, tıkrır tıkrır)
- Ek alarak oluşanlar (dişe diş, teke tek, el ele, omuz omuza, güle güle, bile bile, enine boyuna, boşu boşuna, oldum olası)

İkilemelerin Anlamsal Özellikleri

- Anlamı güçlendirip pekiştirmek, anlamı abartmak:
Güzel mi güzel kız (pekiştirme)
Çıtır çıtır simit (pekiştirme)
Güle güle ölmek (abartma)
Varını yoğunu ortaya koymak (abartma)
- "Şöyle, böyle, yaklaşık olma" anlamı vermek
İyi kötü (bilmek)
hemen hemen (bitirmek)
aşağı yukarı (anlamak)

NOT

İkilemeler ayrı yazılır ve ikilemelerin arasına virgül (,) işareti konulmaz.

ÖSYM (ÖSS - 1995)

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki ikilemeyi oluşturan sözcükler tek başlarına kullanılamaz?

- A) Yalan yanlış bilgilerle doğru bir karar veremezsiniz.
- B) Karşıdan güçlü kuvvetli görünüyordu.
- C) Mırın kırın etme de olanları anlat.
- D) Aradan aşağı yukarı on yıl geçti.
- E) İngilizceyi şöyle böyle bilir.

Çözüm:

A seçeneğindeki "yalan yanlış" ikilemesi yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş. B seçeneğindeki "güçlü kuvvetli" ikilemesi aynı anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş. D seçeneğindeki "aşağı yukarı" ikilemesi zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş. E seçeneğindeki "şöyle böyle" ikilemesi yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş. C seçeneğindeki "mırın kırın" ikilemesi anlamsız sözcüklerle oluşturulduğu için bu sözcükler tek başlarına kullanılamaz.

Cevap C

ÖSYM (ÖYS - 1998)

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili ikilemede anlamsız bir sözcük vardır?

- A) Bu evi, bir yıl içinde borç harç yaptırdılar.
- B) Bu örtüyü özene bezene işledi.
- C) Onu yalan yanlış sözlerle avutmaya çalıştı.
- D) Eğri büğrü yazısını bir türlü okuyamadım.
- E) Ateş yakmak için ormandan çalı çırpı topladı.

Çözüm:

A'daki "borç harç" ikilemesi, B'deki "özene bezene" ikilemesi, C'deki "yalan yanlış" ikilemesi, E'deki "çalı çırpı" ikilemesi yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulmuş. D'deki "eğri" sözcüğü anlamlı iken "büğrü" sözcüğü anlamsız sözcük olduğundan (aslında "bükmek" eyleminden "bükülmiş" anlamına gelen "büğrü" anlamı vardır ama akla gelmesi zordur.)

Cevap D

Yansıma Sözcükler

Doğadaki sesler taklit edilerek oluşturulan sözcüklerdir. Bu tür sözcükler, anlatımı güzelleştirir ve ona güç katar.

Yansıma Sözcüklerin Kökleri**İnsan Sesi (Konuşma Dışında) Şeklinde**

fis	⇒	fısıldaşmak, fısıltı
hor	⇒	horlamak
hapşu	⇒	hapşırarak

fısıldıyor

hapşırıyor

horluyor

Hayvan Sesi

miyav	⇒	miyavlamak
hav	⇒	havlamak
me	⇒	melemek

kedi miyavladı

kurt uluyor

kuzu meledi

Eşyanın Birbirine Çarpmasıyla Çıkan Sesler

pat	⇒	patırtı	güm	⇒	gümbürtü
gür-	⇒	gürültü	tak	⇒	takırtı
şır	⇒	şırıltı	çat	⇒	çatırtı

Örnek:

"Çalılıkların arasında bir çıtırtı duydum." cümlesindeki "çıtırtı" sözcüğü doğadaki sesleri karşılayan bir sözcüktür.

Yansıma sözcüklerden fiil ya da isim türetilir.

"Yokuşu tırmanırken arabamızın lastiği patladı." cümlesinde "patlamak" fiili yansımadan türemiştir, "pat" sözcüğü yansımadır, sonra bu sözcük ek almış ve "pat-la-" fiili türemiştir.

"Arıların vızıltısı ta buraya kadar geliyor." cümlesinde "vızıltı" ismi, yansıma olan "vız" sözcüğünden türemiştir.

Lastiği patlayan araba yolda kaldı.

ÖSYM (ÖYS - 1993)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yansımadan doğmuş bir sözcük vardır?

- Yağmurdan sonra, sokakları seller götürdüğüden uzun süre karşıya geçemedik.
- Dünkü fırtına, ağaçlarda ne meyve ne de yaprak bıraktı.
- Öğretmenin, çocuklara bağırımdan nefesi tükenmiş, sesi kısalmıştı.
- Açık kalan musluğun şırıltısından bütün gece uyuyamadım.
- Konuşurken o kadar heyecanlandı ki sesinin titremesini engellemedi.

Çözüm:

Yansıma sözcük, doğada bulunan seslerin taklit edilmesiyle oluşur. D'deki "şırıltı" sözcüğü yansıma bir sözcüktür. "Şırıltı" ise yansımadan doğmuş (türemiş) bir sözcüktür.

Cevap D

UYARI

Yansıma sözcükler ses taklidi olduğu için işitme ile ilgilidir. İşitme duyusuna dayanmayan sözcükler yansıma gibi görülmeye de aslında yansıma değildir.

Örnek:

Çocuk, soğuktan **tir tir** titriyordu.

Sınıf **parıl parıl** aydınlatılmıştı.

Kuşlar sabahları ne güzel **öter**.

Aslanın **kükremesi** insanı korkutur.

Atların **kişnemesi** uzaktan duyuldu.

Güneşin ilk ışıkları caddeyi **ışıl ışıl** aydınlattı.

Yukarıdaki sözcükler ses taklidi olmadığı için yansıma değildir.

Yinelemeler

Bir cümle içinde veya arka arkaya gelen cümlelerde bir sözcüğün veya bir parçanın tekrarlanmasıdır.

Örnek:

"**Ağla** çoban **ağla** ovan **kalmadı**."

Gözyaşı dök bülbül yuvan **kalmadı**." dizelerinde "ağla ve kalmadı" sözcükleri yinelenmiştir.

2010 - YGS sorusu bu konuya ilişkin bilgilerimize yeni bir açılım kazandırdı. Buna göre yinelemeler:

Sessel Yineleme

Bir parçada birbirine benzeyen seslerin, eklerin kullanılmasıyla oluşur.

Örnek:

"Unutulmaz anılar kalır kişide acısıyla, tatlısıyla. Bir arayış içinde geçmiştir o yıllar koşturmayla, yazmayla." cümlesinde koyu yazılı kısımlar sessel yinelemeye örnek olarak verilmiştir.

Sözcük Yinelemesi

Bir parçada, bir şiirde aynı sözcüklerin tekrarlanmasıyla oluşur.

Örnek:

Yılların ne kadar hızlı geçtiğini kırklı yaşlardan sonra anlarız. Ahmet Haşim'in, "Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden" dizesi bu yaşlarda hızlandırılmış bir film gibi sanki bizi anlatır. Bu cümledeki koyu yazılı kısım, ikilemeyle oluşturulmuş sözcük yinelemesine örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ağır ağır çıkacaksın hayatın merdivenlerini genç kadın.

Örnek:

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi,
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur ses kesilince sesi,
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.
Necip Fazıl'ın kaleme aldığı bu dizelerde "kaldırımlar" sözcüğü yine lenerek sözün etkisi güçlendirilmiş, anlam yoğunlaştırılmıştır.

Kaldırımlardaki ışık yavaş yavaş kayboluyordu, cümlesindeki "yavaş yavaş" sözcük grubu hem ikileme hem de yinelemedir.

Çok Anlamlılık

Bir sözcüğün, temel anlamıyla çeşitli yollardan ilişkili yeni kavramları, nesnelere anlatır duruma gelmesidir. Yani, bir sözcüğün bir tek gerçek anlamı varken birden çok anlam kazanarak kullanılması durumudur.

Örnek:

Düşmek sözcüğü "yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek" anlamına gelir. Bu sözcüğün farklı cümlelerde farklı anlamlar kazanarak nasıl kullanıldığını görelim.

- Çocuk, yerdeki halıya takılınca düştü. (yukarıdaki anlamıyla kullanılmış)
- Komşusuyla tartışınca mahkemeye düştüler. (gitmek zorunda kalmak)
- Türk askerine Afganistan'ın yeniden yapılandırılması noktasında önemli görevler düşüyor. (ödevi, ve yetkisi içinde bulunmak)
- Borçları düştükten sonra kalan parayı değerlendirecek. (çıkarmak, eksiltmek)
- Kardeşine mirastan önemli bir pay düşmüş. (sahip olmak, verilmek)
- Toplumun sorunlarını yansıtmak sanatçıya düşer. (ilgilendirmek, görev kabul etmek)
- Dağlara kar düştü. (yağmak)
- Tiyatrodaki yerimiz iyiydi, iyi ki oraya düşmüşüz. (denk gelmek)
- Fiyatlar bu yıl bir türlü düşmüyor. (azalmak, inmek)

ÖSYM (ÖSS - 2001)

Aşağıdakilerin hangisinde "barınmak" sözcüğünün anlamıyla kullanımı birbirine uymamaktadır?

Anlam	Kullanım
A) Bir yerde yaşamak yaşamını sürdürmek	Burası, yılın her mevsiminde gemilerin barınabileceği yeri.
B) Çevresiyle uyumlu dirlik içinde yaşamak	Çalıştığı yerlerin hiçbirinde barınmadı.
C) Bir yerde etkili olmak gelişecek ortam bulmak	Çağdışı anlayışların burada barınamayacağını görmüştü.
D) Doğa etkilerinden korunmasını sağlayacak bir yere sığınmak	Soğuk havalarda barınmak için kendine kuytu bir yer arıyordu.
E) Yerleşmek için uygun koşullar bulmak	Koskoca kentte bir yer bulup barınamadılar.

Çözüm:

"Barınmak" sözcüğü A'da "bir yerde yaşamak, yaşamını sürdürmek" anlamının kullanımına uygun olarak "... gemilerin barınabileceği..." cümlesiyle verilmiş. Hâlbuki "Barınmak" canlılarla ilgilidir. Gemilerin barınması diye bir şey olamaz; sadece "gemilerin bekletildiği, korunduğu, demir atabildiği, tehlikelerden uzak tutulduğu yer olabilir. Dolayısıyla "barınmak" sözcüğünün anlamı ile kullanımı birbirine uymamıştır. Diğer kullanımlar doğrudur.

Cevap A**ÖSYM (ÖYS - 1984)**

"Kelimeler, kullanımlarına göre anlam kazanır; söz gelimi "klasik" kelimesini hem olumlu hem olumsuz anlamda kullanabiliriz.

Buna göre, aşağıdakilerin hangisinde "klasik" kelimesi olumsuz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) O, klasik yazarların başına gelir.
- B) Bu incelemede klasik romanlara ağırlık vereceğiz.
- C) Klasik eserler her çağda yaşarlığını korur.
- D) Yazınızda klasik benzetmelere yer vermişsiniz.
- E) Klasik edebiyat büyük ölçüde kurallara yaslanır.

Çözüm:

Sözcüklerin cümle içinde anlam kazanmalarıyla ilgili bir soru. "Klasik" sözcüğü "üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen sanatçı veya eser" anlamıyla kullanıldığında olumludur. A, B, C, E seçeneklerinde bu anlamıyla kullanılmıştır. D'de ise alışılmış olan, herkesçe bilinen, özelliği ve orijinalliği olmayan, sıradan anlamıyla kullanıldığı için olumsuzdur.

Cevap D**ÖSYM (YGS - 2016)**

"Kullanmak" sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde "sarf etmek" anlamında kullanılmıştır?

- A) Ali, otomobildeki yedek jastığı şu ana kadar hiç kullanmadı.
- B) Yasin, uzun süre bilgisayar kullanmanın olumsuz etkilerini araştırarak.
- C) Hatice, kendisine gönderilen parayı idareli kullanması gerektiğini biliyordu.
- D) Sema, sabahları evinden işine giderken toplu taşıma araçlarını kullanıyordu.
- E) Eymen, elindeki şemsiyeyi on yıldır kullandığına kimseyi inandıramadı.

Çözüm:

"Kullanmak" sözcüğünün "sarf etmek" anlamına gelmesini C'deki "Hatice, kendisine gönderilen parayı idareli kullanması gerektiğini biliyordu." cümlesinde görmekteyiz. Bu cümlede "kullanmak" "sarf etmek" yani "harcamak" anlamına gelmektedir.

Cevap C**Eş Anımlı (Anlamdaş) Sözcükler**

Kimi sözcükler yazımları farklı olduğu hâlde aynı anlamı karşılar. İşte bu sözcüklere eş anlamlı ya da anlamdaş sözcük denir.

Örneğin,

"Sınav-ımtihan, sonuç-netice, sözcük-kelime, yaşam-hayat, yanıt-cevap vb." sözcükler eş anlamlıdır. Bu sözcükler, yazılışı yönünden farklı olsa da aynı anlamı karşılamaktadır.

Örnek:

beyaz → ak	bitmek → tükenmek
siyah → kara	betimleme → tasvir etme
ilçe → kaza	kutlamak → tebrik etmek
öykü → hikâye	üzüntü → gam → keder
anı → hatıra	iri → büyük → kocaman

Örnek:

Sözünü onaylamazsam bana **darılır**.

Toplantıya çağrılmazsa bize **gücenir**.

Yukarıdaki cümlelerde "darılmak" ve "gücenmek" sözleri eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Çünkü biri diğerinin yerine kullanıldığında cümlenin anlamı değişmemektedir.

Karşıt (Zıt) Anımlı Sözcükler

Türkçede nasıl kimi sözcükler eş anlamlı ise bazı sözcükler de birbirinin karşıtı anlamlar taşımaktadır. İşte bu tür sözcüklere karşıt anlamlı veya zıt anlamlı sözcükler denir.

Örnek:

"sevinmek – üzölmek, ileri – geri, gitmek – gelmek, hareketli – durağan" vb. sözcükler zıt anlamlıdır.

NOT

Eylem soylu sözcüklerde karşıt anlamlılığı bulurken "olumsuz" ifadeler sizi şaşırtmasın. Sözcüklerin olumsuz, karşıt anlamlılığı oluşturmaz.

"Babam bugün İzmir'e gitti." cümlesindeki "gitmek" sözcüğünün olumsuzu olan "gitmemek" sözcüğü, o sözcüğün karşıt anlamlısı değildir. Çünkü "gitmek" "bir yerden başka bir yere varmak"tır. "Gitmemek" ise "gitme işinin yapılmaması"dır. Karşıtlığın oluşması için ise "gitme" eyleminin karşıtının oluşması gerekir: "Babam bugün İzmir'den geldi." cümlesinde olduğu gibi. Dolayısıyla "gitmek" sözcüğünün karşıtı "gelmek" sözcüğüdür.

NOT

Her sözcüğün karşıtı bulunmayabilir.

Örneğin;

kalem, silgi, defter, yol, taksi ... sözcüklerinin karşıtı yoktur.

UYARI

Karşıt anlamlılıkla olumsuzluğu birbirine karıştırmamak gerekir. **Örneğin;** "almak" sözcüğünün karşıtı "vermek"tir. "almak" sözcüğünün karşıtı "almamak" olarak düşünülmemelidir veya yakın anlamlı ve olumsuzluk eki alan sözcükler birbirinin karşıtı olarak algılanmamalıdır.

Örneğin; "akıllı" sözcüğünün karşıtı "deli"dir.

"akıllı" sözcüğünün karşıtı "aptal, akılsız" olarak algılanmamalıdır.

ÖSYM (ÖYS - 1985)

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "hafif" kelimesi "Kurşun ağır bir madendir." cümlesindeki "ağır" kelimesinin anlamca karşıtıdır?

- A) Kaç gündür midemde hafif ağrı var.
- B) Hastalığı geçene kadar hafif bir işte çalışması gerekiyormuş.
- C) Savaşta hafif bir yara almıştı.
- D) Eline alınca hangisinin daha hafif olduğunu anlarsın.
- E) Araba harekete geçerken hafif bir sarsıntı hissediyor.

Çözüm:

Örnek cümlede **ağır** sözcüğü gerçek anlamlıdır. **Hafif** sözcüğünün A, B, C ve E'de mecaz anlamlarıyla kullanıldığını görmekteyiz. D'de ise **eliyle hafifliği hissetme** anlamı verilmiştir. Yani bir "nesneyi tartma" anlamı vardır. **Ağır** sözcüğü "tartıda çok gelen", **hafif** sözcüğü "tartıda az gelen" anlamlarına geldiği için birbirinin karşıtıdır.

Cevap D

Yakın Anlamlı Sözcükler

Türkçede bazı sözcükler, aynı anlamı karşılamasa da cümlelerde aynı anlamı karşılayacak şekilde kullanılabilir. İşte bu tür sözcükler, yakın anlamlıdır. Eş anlamlı sözcüklerde bire bir anlam eşitliği varken yakın anlamlı sözcüklerde anlamca yakın olma özelliği vardır. Yakın anlamlılık, sözcüklerin cümledeki kullanımlarına göre ortaya çıkan bir durumdur.

Örnek:

"Ressam son tablosunda canlı renkleri seçmiş." cümlesindeki "canlı" sözcüğü ile, "Bu sene elbiselerde parlak renkler kullanılmış." cümlesindeki "parlak" sözcüğü yakın anlamlıdır.

Her iki sözcüğü tek başına ele aldığımızda farklı anlamlar karşımıza çıkar. Ancak bu sözcükler her iki cümlede "göz alıcı" anlamında kullanılmıştır.

Aşağıdaki sözcükleri cümle içinde birbirine yakın anlamda kullanabiliriz.

mutluluk – sevinç	çekinmek – kaçınmak
istemek – dilemek	beklemek – durmak
usamak – sıkılmak	küsmek – gücenmek – darılmak
eş dost – ahbap	uğraşmak – didinmek

UYARI

Sözcüklerin eş ya da yakın anlamlı olup olmadıkları cümle içindeki kullanımlarıyla belirlenir. **Örneğin;** "ak-beyaz" ve "siyah-kara" sözcükleri tek başlarına kullanıldıklarında eş anlamlıdır. Fakat "Ak akçe kara gün içindir." gibi bir kullanımda "ak" ve "kara" sözcüklerinin eş anlamlısı "beyaz" ve "siyah" değildir.

ÖSYM (ÖSS - 2001)

Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki altı çizili sözcükler anlamca birbirine en yakındır?

- A) Bir süre sonra kendisi de bu akımın, bu tartışmanın içinde yer almıştı.
- B) Bu kitapları, belirlediğiniz ölçütlere göre seçin, ayırın.
- C) Kendisine yapılan bu haksızlığı, bu saygısızlığı içine sindiremiyordu.
- D) Bütün bunları, kendisinin yerine, önüne geçmek isteyenler düzenliyordu.
- E) Bu makineler ötekilere göre daha kullanışlı, daha pahalıdır.

Çözüm:

A'da "akım – tartışma"

C'de "haksızlık – saygısızlık"

D'de "yerine – önüne"

E'de "kullanışlı – pahalı" sözcükleri birbirinin yerine kullanılamayacak olan sözcüklerdir. Hâlbuki yakın anlamlı sözcükler birbirinin yerine – her cümlede olmasa bile – geçebilen sözcüklerdir. Bu durum B seçeneğinde görülmektedir.

"Bu kitapları, belirlediğiniz ölçütlere göre **ayırın**."

"Bu kitapları, belirlediğiniz ölçütlere göre **seçin**."

Cevap B

ÖSYM (YGS - 2017)

Kimi filmlerde Klişe bir sahne (basmakalıp bir görüntü) vardır: Dak-

tilosunun başına oturup yaratma sancıları çeken (bir şey üretmeye

çabalayan) bir yazar... Bu sahnede aktör, aklındakileri bir an evvel dışarı vurmak (yazıya dökmek) için daktiloya heyecanla beyaz bir

kâğıt takar. Tuşların sert sesleri eşliğinde birkaç satır yazar. Bu arada, yardım umarcasına (ne yapacağını bilmeden) kahvesinden bir-

kaç yudum alır. Yazdıklarının içine sinmediği (yazdıklarından hoşnut

olmadığı) yüzündeki ifadeden anlaşılır.

Bu parçadaki numaralanmış sözlerden hangisinin anlamı, ayraç içindeki sözün anlamıyla örtüşmemektedir?

- A) I.   B) II.   C) III.   D) IV.   E) V.